

Millî Eğitim Bakanı Hasan-Âli Yücel'in Ülkü Anlayışı ve Vatandaşlık Düşüncesinin İncelenmesi

Ahmet Bodur

MEB Eğitim Yöneticisi

boduroqlu@gmail.com, ORCID:0009-0007-7371-4388

Gülhan Akdeniz

Sınıf Öğretmeni

gulhanakdeniz8@gmail.com, ORCID:0009-0006-5037-6024

Özet

Hasan-Âli Yücel'in ülkü anlayışının ve vatandaşlık düşüncesinin temelinde insan ve vatan sevgisi yatmaktadır. O hem milli düşünceye sahip eğitimci hem de hümanist anlayışa sahip bir ilerlemecidir. Yücel, genç yaşlarından itibaren istikbale ve ülke için gayret etme çabalarına büründüğünü, kendine bu konuları dert edindiğini görmekteyiz. Yücel, iyi vatandaş, iyi insan, olgun insan özelliklerine haiz bireylerin emeli için çalışmıştır. Ona göre, eğitim, ülkenin vatandaşlarına vatan sevgisi ve ahlak kuralı olarak ülkesi için çalışmayı, varlığını ülkesine hizmet yoluna koymayı, vatanının ilerlemesi için çalışmasını, milletine faydalı olabilecek bir şekilde kendini geliştirmeyi, vazife geldiği zaman en önde koşabilmeyi ve tüm bunları içtenlikle ve davranış haline getirerek yapabilmeyi sağlamalıdır. Vatandaşların ülkenin ve devletin hedeflediği noktaya getirebilmesi için en önemli vasıta eğitimidir. Eğitim boyutunu tam manasıyla kazanmış bireyler ülke ve milleti için verimli bireyler olacaktır. Çocukluktan gençliğe, erişkinliğe ve yaşlılığa kadar her alana yayılan bu eğitim aslında temel olarak bir süreçtir ve bu sürecin neticesinde verim alabilmek devlet için gayedir. Eğitimini gerek devlet imkânları, gerekse kendi imkânlarıyla devam ettiren bireyler bir özveriye ve ülkeye sahip olacaklar, bunu da yaşamının her safhasında devam ettireceklerdir. Bir eğitimci olarak Yücel'in de en çok üzerine durduğu nokta eğitimidir diyebiliriz. Ezberci eğitime karşı olan Yücel, yaparak yaşayarak öğrenen bireyler hedeflemiştir. Korku ve zorlama ile verilen eğitim yerine sevdiren ve inandıran bir eğitim alan bireyler, ülkenin mesleki ve teknik alandaki eksikliğini ve nitelikli iş gücü ihtiyacını karşılayabilmelidir. Eğitimin merkezinde bulunan öğrenci, eğitimin ve ülkenin hedeflediği iyi vatandaş profiline ulaşmak için yapılan çalışmaların başrolüdür. Öğrenciyi ifade eden bu temalar aynı zamanda Yücel'in ülke vatandaşında hedeflediği temalar ve özelliklerdir. Maddi hayatla birlikte manevi hayatını da geliştirmiş bireylerin olması gerektiğini, iki kanatlı kuş misali uçmak ve yükselmek için ikisine de ihtiyaç duyulduğunu ifade eden Yücel, bireyin bir bütün olarak gelişmesinden bahsetmiş, maddi boyutu gelişen fakat manevi boyutu eksik kalan ferdin "iyi vatandaş, iyi insan" olmasının imkânı olmadığına değinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hasan-Âli Yücel, Ülkü Anlayışı, Vatandaşlık Düşüncesi

An Examination of the Understanding of the Country and the Idea of Citizenship of the Minister of National Education Hasan-Ali Yucel

Abstract

Hasan-Ali Yucel's understanding of the country and the idea of citizenship is based on the love of people and the motherland. He is both an educator with a national thought and a progressive with a humanist understanding. Yücel, from a young age, we see that he has taken on efforts to strive for the future and for the country, that he has taken these issues into his own hands. Yücel has worked for the ambition of individuals who have the characteristics of a good citizen, a good person, a mature person. According to him, education should ensure that the citizens of the country can work for their country as a rule of patriotism and morality, put their existence on the path of service to their country, work for the advancement of their homeland, develop themselves in a way that can be useful to their nation, be able to run at the front when the task comes, and do all this sincerely and by becoming a behavior. The most important means for citizens to be able to get to the point that the country and the state are aiming at is education. Individuals who have fully acquired the educational dimension will be productive individuals for the country and the nation. This education, which extends to all areas from childhood to youth, adulthood and old age, is actually basically a process, and it is the goal of the state to be able to get efficiency as a result of this process. Individuals who continue their education both with state facilities and their own means will have a dedication and ideal, and they will continue this at every stage of their life. As an educator, we can say that Yücel's most important point is education. Yücel, who is against rote education, has targeted individuals who learn by living by doing. Individuals who receive an education that makes them love and believe instead of education given with fear and coercion should be able to meet the country's shortage in the vocational and technical field and the need for a qualified workforce. The student, who is at the center of education, is the main role of education and the efforts made to achieve the profile of a good citizen that the country aims at. These themes that express the student are also the themes and characteristics that Yücel aims at in the citizen of the country. Expressing that there should be individuals who have improved their spiritual life along with material life, that both are needed to fly and rise like two winged birds, Yucel spoke about the development of the individual as a whole, and mentioned that there is no way for a person whose material dimension develops but whose spiritual dimension is missing to become a "good citizen, a good person".

Key Words: Hasan-Ali Yucel, The Understanding of the Country, the Idea of Citizenship

Giriş

Atatürk döneminde birçok fikir ve düşünce insanı yetişmiştir. Bu fikir ve düşünce insanların bir kısmı özellikle eğitim ve vatandaşlık konularında çalışmalarda bulunmuştur. Özellikle bu çalışmanın da çerçevesini oluşturan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç, Halil Fikret Kanad ve Hasan-Âli Yücel gibi eğitimciler toplumu bu konularda şekillendirmişlerdir (Bulut, 2008).

Cumhuriyet tarihinde eğitim ve fikir olarak çok önemli yerleri olan bu kişilerin görüşleri anlaşılmalıdır ki o zamandaki ve sonrasındaki olaylar, yaşananlar anlaşılabilir. Çünkü bu kişiler döneme damgasını vuran eğitimciler olmuştur. Bu kişilerin fikri hayatları araştırılmalı ve değerlendirilmelidir. Çünkü fikirleri hala hayat bulmakta ve günümüzde de etkileri devam etmektedir (Eken-Acar, 2012).

Yeni kurulan bir devletin içinde bulunduğu sıkıntı ve sorunlarda vatandaşına nasıl bir bakış açısı sergilemiştir, nasıl bir yaklaşımda bulunmuştur, yeni kurulan devlet nasıl bir vatandaş tiplemesi çizmiştir, nasıl vatandaşlar yetiştirmeye çalışılmıştır? soruları Cumhuriyet döneminin en önemli konularından birisidir (Taşkesen, 2006).

Bir devletin temeli ve var olması vatandaşına bağlıdır. Bu vatandaşlarını da kendi bekası için eğitip yönlendirmektedir. İşte Cumhuriyet döneminde devletin vatandaşa bakış açısının şekillenmesinde hiç kuşkusuz dönemin fikir babaları, sosyologları, eğitimcileri rol oynamıştır (Eken-Acar, 2012).

Bu şahsiyetlerin nasıl bir vatandaş hayal ettikleri anlaşılırsa o dönemin devlet anlayışının da anlaşılması kolaylaşmaktadır. Özellikle vatandaşları “istenilen vatandaş” olma amacıyla yapılan eğitim aşamasındaki yaklaşımlar daha iyi anlaşılmaktadır (Eken-Acar, 2012).

Bu bağlamda dönemin önde gelen eğitim düşünürlerinden Hasan-Âli Yücel’in ölkü anlayışı ve vatandaşlık düşüncesine yönelik görüşleri önem arz etmektedir. Çünkü hayatları boyunca eğitim alanında faaliyet gösteren bu Yücel, yaptığı icraatlar ile kendi döneminde eğitime başka bir boyut kazandırıp ilerlemesine öncülük etmiştir (Şentürk, 2015).

Yaşamı itibariyle tarihi hadiselerle şahitlik yapan ve Meşrutiyet, İttihat Terakki, Dünya Savaşları, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet, tek partili ve çok partili hayatı bizzat yaşamış, bu olaylardan etkilenerek kendi hayat felsefesini ve eğitim görüşlerini şekillendirmiştir ((Taşkesen, 2006)).

HASAN-ÂLİ YÜCEL’İN ÖLKÜ ANLAYIŞI VE VATANDAŞLIK DÜŞÜNCESİ

Vatani Boyutu

1913 yılında Mektepli Dergisinde yayınlanan ve Yücel’in ilk yazısı olan “İntikam Olsun”da istikbalin gençlerine seslenmiş, vatana layıkıyla hizmet edip dertlerine deva olmak gerektiğini, omuzlara yüklenecek olan bu davadan başarılı çıkmak için bütün kuvvet ve varlığıyla çalışmak gerektiğini ifade etmiştir (Yücel, 2000).

Genç yaşlarından itibaren istikbale ve ülke için gayret etme çabalarına büründüğünü, kendine bu konuları dert edindiğini görmekteyiz. İyi Vatandaş İyi İnsan kitabına başlarken üç hikâye anlatan ve bu hikâyelerin özünde olan “adam olma” olarak ifade ettiği hedefi doğrultusunda Yücel, “iyi vatandaş, iyi insan, olgun insan” özelliklerine haiz bireylerin emeli için çalışmıştır (Yücel, 1971).

Yücel’e göre vatan sevgisi eğitimde bir karaktere sahip olmak, çalışkan olmak ve iç dünyaya yönelmiş olmakla ilgilidir. Vatan sevgisi körü körüne hamasetle bağlılıkla, aşırı duyarlılıkla sağlanmaz.

Eğitim, ülkenin vatandaşlarına vatan sevgisi ve ahlak kuralı olarak ülkesi için çalışmayı, varlığını ülkesine hizmet yoluna koymayı, vatanının ilerlemesi için çalışmasını, milletine faydalı olabilecek bir şekilde kendini geliştirmeyi, vazife geldiği zaman en önde koşabilmeyi ve tüm bunları içtenlikle ve davranış haline getirerek yapabilmeyi sağlamalıdır (Taşkesen, 2006).

Cumhuriyete sarılan ve çağdaşlaşma gayretinde vatandaşlar hedefleyen Yücel, inkılâba sadık ve inkılâbın ideallerine bağlı bireylerin yetişmesi için gayret etmiş (Kayalı, 1997; Taşkesen, 2006), Atatürk’e bağlılığın bireylerde olması gerektiğine değinmiştir (Karaaslan-Şanlı, 2010; Şentürk, 2015).

Yücel’e göre millet olarak devamlı kendine bir kurtarıcı arayışında olmaktan sıyrılıp gerçek manada kurtulmuş olmak gereklidir (Eken-Acar, 2012).

Bireyler cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik olmalı, Türk milletine, Meclisine ve devletine hürmet etmeli, tarihimizden ilham alarak fikri ve bedeni inkişafa yönelmelidir (Karaaslan-Şanlı, 2010).

Büyük ailesi olan devlete ve millete bağlılık ve minnet hissinin ve iyi vatandaş olmanın temelinde ise iyi evlat olması yatmaktadır. Anne babasına bu bağlılığı gösteremeyen kişi milletine de iyi vatandaş olması, güçlü bağlarla bağlanması zordur (Yücel, 1971).

Eğitim, sanat, edebiyat gibi şeyler halkla bütünleşip halktan kopmadan gerçekleştirilmelidir (Eken-Acar, 2012). Her şeyiyle (sanatıyla, musikisiyle, edebiyatıyla vs.) milli bir ulus, medeni bir ulus, ilerici bir ulus ve insan hedeflenmektedir (Arıkan, 1997).

Eğitim vasıtasıyla kalkınmaya yön vermek, bunu da köy ve şehir yaşantısını iyileştirmekle başarmak gereklidir. Köyleri geliştirip canlandırmak, yaşanır hale getirmek ve köylüyü eğitmek gereklidir (Taşkesen, 2006; Koç, 2011).

Ülkenin kalkınması için mesleki ve teknik eğitimle yetişmiş insan gücüne ihtiyaç vardır. Çevresinde etkin ve güçlü, üreten, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına destek veren, ülkenin gerçekleriyle birlikte şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarının farkında olup bu ihtiyaçları karşılamak için çalışan kişiler gereklidir. Ülkesi için gönüllü, isteyerek ve sağlam bir duruşla, yürekten çalışan insanlar gereklidir (Eken-Acar, 2012).

Türklük bilincine, milliyet şuuruna ve Türk milliyetçiliğine sahip, milli kültürüne sahip çıkan ve bu kültürün gelişimi için gayret sarf eden bireyler olmalıdır. Her birey içinde bulunduğu millete tüm gayretini verdiği ölçüde insanileşip büyüyecek ve yükselecek, ebedileşecektir (Taşkesen, 2006).

Türk dilini duru ve temiz kullanılması gerektiğini savuna Yücel'e göre, halkın dilini kullanan halkçı bireylerin olması gerekmektedir. Duru ve milli bir dile, milli bir Türkçeye sahip, Öz Türkçe konuşan, öz Türkçe yazan, öz Türkçe düşünen vatandaşlar olmalıdır (Kerimoğlu, 2011). Bununla birlikte Türkçenin gelişimi için gayret etmek ve Türkçeyi bir bilim dili olarak kullanan bireyler olmak gereklidir (Taşkesen, 2006).

Milli dilin benimsenmesine önem veren Yücel, dili kültürün direği olarak göstermiş ve Türkçeyi sevmeyenin Türk olmadığını savunmuştur (Karaaslan-Şanlı, 2010). Dilin sadeleştirilmesi yoluna giden Yücel, konuşma dili ile yazı dili arasındaki ikiliği kaldırmak istemiştir (Ergün, 1998).

Milli birliği sağlama gayretinde birlik olan ve birbirine yardım eden vatandaş profili arzu edilmektedir (Taşkesen, 2006). Dil, din, ırk ve sınıfsal ayrıma gitmeyen, hürriyete düşkün ve adalet sahibi kişiler olmalıdır (Şentürk, 2015).

Demokrasiyi ve ilericiliği benimsemiş, demokrasinin yerleşmesi ve yücelmesi için çalışan ve inanan bireyler olmalı, demokrasiyi bir dünya görüşü olarak kabul etmelidir (Karaaslan-Şanlı, 2010).

Ülkesine verimli olan, ülkesine, vatanına ve insanlığa hizmet ve faydalı olma, toplumda güven sağlama noktasında kendisini geliştirmiş bireyler yetişmelidir (Ergün, 1998; Kalyoncuoğlu, 2010).

Memleketi için koşa koşa hizmete gidebilecek ülkü sahibi bireylere ihtiyaç olduğunu belirten Yücel, halk ve vatan ile ilgi konularda duyarlı, ülkenin ekonomik gelişiminde verimli yurttaşlar

hedeflemiştir. Neşriyat yoluyla da insanları eğitip kültürel olarak geliştirmeyi hedeflemiş, ülkenin okuryazarlığını artırma gayretinde olmuştur (Koç, 2011).

Millî kültür ve tarihini bilen, tanıyan ve öğrenen, tarih bilincine sahip vatandaşların olması gerektiğini söylemekle birlikte kendi öz kültürümüze ve kaynaklarımıza ulaşarak aydınlatılması gerektiğini, başkalarının baktığı ve bize sunduğu noktadan değil kendi gözümüzle bakabilmemiz gerektiğine dikkat çekmiştir (Kalyoncuoğlu, 2010).

Tarih bilincinde geçmişe takılmamak gerektiğini, ulusal bilincin yerleşmesinde en büyük etkenin gelecek olduğunu, yüzü istikbale bakan vatandaşların olması gerektiğine dikkat çekmiştir (Karaaslan-Şanlı, 2010).

Çağa ayak uydurabilen ve ona göre davranabilmesi, zamanın sunduklarıyla uyum sağlayabilmesi gerektiğini (Arıkan, 1997), bununla birlikte dünyadaki diğer milletleri ve kültürleri tanıyıp kapalı bir kültür olmaktan sıyrılıp insanlığın ortak kültürüne ulaşabilmek gerektiğine işaret etmiştir (Ergün, 1998).

Eğitim Boyutu

Vatandaşların ülkenin ve devletin hedeflediği noktaya getirebilmesi için en önemli vasıta eğitimidir. Eğitim boyutunu tam manasıyla kazanmış bireyler ülke ve milleti için verimli bireyler olacaktır (Kalyoncuoğlu, 2010).

Çocukluktan gençliğe, erişkinliğe ve yaşlılığa kadar her alana yayılan bu eğitim aslında temel olarak bir süreçtir ve bu sürecin neticesinde verim alabilmek devlet için gayedir (Kalyoncuoğlu, 2010).

Eğitimini gerek devlet imkânları, gerekse kendi imkânlarıyla devam ettiren bireyler bir özveriye ve ülküye sahip olacaklar, bunu da yaşamının her safhasında devam ettireceklerdir. Bir eğitimci olarak Yücel'in de en çok üzerine durduğu nokta eğitimidir diyebiliriz (Taşkesen, 2006).

Ezberci eğitime karşı olan Yücel, yaparak yaşayarak öğrenen bireyler hedeflemiştir. Korku ve zorlama ile verilen eğitim yerine sevdiren ve inandıran bir eğitim alan bireyler, ülkenin mesleki ve teknik alandaki eksikliğini ve nitelikli iş gücü ihtiyacını karşılayabilmelidir (Eken-Acar, 2012).

İleri ve nitelikli bir eğitim sayesinde hür düşünen hür bireyler olacaktır. Yaptığı işin verdiği mutluluğu kazanabilen ve hayatına anlam katan; anlayan, düşünen, sorgulayan ve üreten; kendi bilincine ulaşabilen, hadiselerin ve yaşananların farkına varabilen aydın vatandaşlar yetişmelidir (Eken-Acar, 2012).

Bilimsel düşünme şeklini gerçek manada kazanmış (Şentürk, 2015) ve pozitif bilimler sayesinde ilerlemenin öncülüğünü yapıp gözlem, deney ve tartışma ile bilimsel eğitimi kazanıp çağın şartlarına uygun (Eken-Acar, 2012), gerçek hayatta uygulanabilirliği olan faydalı bilgilerle donanımlı bireyler yetişmelidir (Taşkesen, 2006). Ve yabancı dili güçlü bireyler yetişmeli (Kerimoğlu, 2011), mutlaka bir, hatta iki yabancı dil öğrenme zarureti vardır (Yücel, 1971).

Eğitim vasıtasıyla öğrendiklerini bir görüş, bir inanış şekline getirebilen ve birülküye sahip aydın bireyler yetişmelidir (Koç, 2011). Eğitim ve öğretim yoluyla zamanın gerektirdiği donanıma, bilgi ve beceriye sahip kişiler yetişmelidir (Eken- Acar, 2012)

Geçmişe takılmadan ve tarihteki efsanelerden arınmış nesnel bir tarih bilincine ve eğitimine sahip bireyler olmalıdır (Arıkan, 1997).

Edebiyat, sanat ve felsefe ile ilgilenebilen ve bunu halktan uzaklaşmadan, halkın dili ile başarabilen eğitimli bireyler olmalıdır (Kerimoğlu, 2011).

Öğretmenlerin yol göstermesi ile köylü kimliğini kaybetmeden yetişen, kültür, mesleki ve ziraat bilgileri ile donanımlı hale gelmiş münevver kişiler arzu edilmiştir (Kalyoncuoğlu, 2010).

Aldığı eğitim ile vatanın istikbalini sağlamak ve bilim ve teknolojinin ilerlemesine katkıda bulunma için gayretle çalışan, okuma alışkanlığını kazanıp manevi varlığını okuma ile besleyen, kütüphanelere giden ve yazma alışkanlığını da en azından günlük tutarak gerçekleştiren bireyler Yücel'in arzu ettiği kişi profilidir (Şentürk, 2015).

Bireysel Boyutu

Taşkesen (2006), Yücel'in öğrencileri tanımlarken “çelik gibi sağlam vücutları olan, şaşmayan akıl ve muhakemeye sahip, neşeli, canlı, heyecanlı, duygulu ve uyanık, bedende temizlik ve sağlık, ruhta iyilik, doğruluk, vazife, mesuliyet, nefse güven ve hakimiyet, nezaket, çalışkanlık, büyük fikirlere ve büyük fikirlilere bağlılık” gibi temalara değindiğini ifade etmektedir.

Eğitimin merkezinde bulunan öğrenci, eğitimin ve ülkenin hedeflediği iyi vatandaş profiline ulaşmak için yapılan çalışmaların başrolüdür. Öğrenciyi ifade eden bu temalar aynı zamanda Yücel'in ülke vatandaşında hedeflediği temalar ve özelliklerdir (Kalyoncuoğlu, 2010).

Karaaslan-Şanlı (2010), Yücel'in farklı zamanlardaki konuşmaları ve gençlere yönelik hitaplarını ve yüklediği sıfatları inceleyerek oluşturulmaya çalışılan milli kimlik inşasındaki karakter özelliklerini göz önüne sermiştir. Buradan yola çıkarak Yücel'in ve hatta Cumhuriyet döneminin hedeflediği vatandaş profili de gözlemlenebilir:

“Çelik gibi sağlam vücutlu, şaşmıyan akıl ve muhakeme sahibi, doğru yoldan ayrılmayan ahlak ve karakter sahibi... Neşeli, canlı, heyecanlı, duygulu ve uyanık... Ahlaklı, çalışkan, ruh ve bedence sağlam... Çetin iradeli, pak vicdanlı... Her güçlüğü yenecek kudrette ve kıymette... Bedence gürbüz, ruhça uyanık, karakterce üstün”.

Okumayı seven, okuyarak bilgilerini genişleten, his ve fikir dünyalarını aydınlatan vatandaşlar olmalıdır (Koç, 2011).

Akıl ve bilime dayanan yaşam tarzını benimseyen, aydın ve ihtisas sahibi bireyler yetişmelidir (Taşkesen, 2006).

Vazifelerinin bilincinde ve vazifelerine bağlı, bilim aşkı ile bilimsel bir zihniyete sahip bireyler yetişmelidir (Ergün, 1998).

Hürriyet çerçevesinde bireye ve bireysel fikre ehemmiyet veren Yücel'e göre bireylerin düşünebilme ve düşündüğünü özgürce ifade edebilme hürriyeti olmalıdır. Bu bağlamda düşünebilen bireyler yetişmeli (Taşkesen, 2006), ilim ve fikirde hür, korkusuz ve özgür bireyler var olmalıdır (Koç, 2011).

Bununla birlikte her zaman kendine güvenen ve yaptıklarına inanan ve kendi alın yazısını çizebilecek güçlülükte (İnan, 1981), değişime ve gelişime hazır bireyler olmalıdır (Eyüboğlu, 1961).

Yücel'e göre çalışan ve verimli olan insan iyi vatandaşdır. Var olmak, ilerlemek ve gelişmek için en temel güç çalışmaktır. Global dünyada yaşamak, varlığını kabul ettirmek kendi çalışma ve gayretinle olacaktır. Bunun için gayretle çalışan ve verimli olan bireyler ülkenin var oluşunda büyük öneme sahiptir (Eken-Acar, 2012).

Çalışkan olmalı ve bir hastalık olan tembellikten uzak, müsriflikle vatanına ihanet etmeyip tasarruf eden Türk bireyleri istenmektedir (Karaaslan-Şanlı, 2010).

Yücel'e göre iyi vatandaş, kul ve ümmet olma anlayışından sıyrılmış olmalıdır (Şentürk, 2015). Dogmaların tesirinden kurtulmuş, teslimiyetçi ve kaderci anlayıştan sıyrılmış, birilerinin himayesine ihtiyaç duymayan hür ve özgür yurttaşlar olmalıdır (Eken-Acar, 2012). Batıl inanış ve fikirlerin tesirinde kalmayan, muzır telakkilere mesafeli vatandaşlar iyi vatandaşdır (Koç, 2011).

Edebi zevkleri, milli ve insani duyguları yüksek (Koç, 2011), kitap ve edebiyatla hemhal olan (Şentürk, 2015), okuyan, okumayı seven, özellikle de tercüme kitapları okuyan (Eken-Acar, 2012), asrın getirdiklerine sahip çağdaş bireyler yetişmelidir (Taşkesen, 2006).

Türk sporuna, beden eğitimi ve spor faaliyetlerine önem veren (Eken-Acar, 2012), spor sayesinde zararlı alışkanlıklardan uzak durarak bedenlen sağlıklı, cevval, çelik gibi bir vücuda sahip, gerektiğinde vatan için bedeni ile mücadele edebilecek şekilde güçlü ve yiğit (Karaaslan-Şanlı, 2010), eski Türk ecdatları gibi güçlü ve kuvvetli yurttaşlar gereklidir (Kerimoğlu, 2011).

Yücel'e göre ülkenin gelişimi için bir ülkeye sahip ve ülkücü ruhu taşıyan, ülkesine hizmet tutkusu olan (İnan, 1981), Türkçeyi yalın ve güzel kullanabilen vatandaşlar yetişmelidir (Ergün, 1998).

Yapıcı ve yaratıcı kişilikleri ile ön plana çıkmış (Kalyoncuoğlu, 2010), cemiyetten kendini ayrı tutmayan, toplumdan sıyrılmamış, söyledikleri ile yaptıkları uyumlu olup asıl zekânın hileye yaklaşmayacak kadar kudretli olduğunun bilincinde bireyler yetiştirmek Yücel'in hedefidir (Taşkesen, 2006).

Yücel, kültürel açıdan bireylerde Türk hümanizmasının yansımalarını aramıştır. Bu bağlamda, hangi milletten olursa olsun insanlığın ortaya koyduğu eserlere saygı ile yaklaşan, bununla birlikte

Türk kültürünü benimseyip seven, koruyan, ilerlemesi ve yücelmesi için çalışan, Türk ve milli sanata önem veren sanatsal yönü gelişmiş bireyler hedeflemiştir (Eken-Acar, 2012).

Manevi Boyutu

Maddi hayatla birlikte manevi hayatını da geliştirmiş bireylerin olması gerektiğini, iki kanatlı kuş misali uçmak ve yükselmek için ikisine de ihtiyaç duyulduğunu ifade eden Yücel, bireyin bir bütün olarak gelişmesinden bahsetmiş, maddi boyutu gelişen fakat manevi boyutu eksik kalan ferdin “iyi vatandaş, iyi insan” olmasının imkânı olmadığına değinmiştir (Yücel, 1971).

Dini; hakikatin, güzelliğin ve iyiliğin kaynağı olarak gören Yücel, din eğitiminde dayandırılacak şeyin sert müeyyideler yerine sevgi ve telkin olması gerektiğini ifade etmektedir. (Şentürk, 2015).

Yücel'in dine bakış açısını Şentürk (2015) şu şekilde ifade etmiştir: “Yücel'e göre, hedefi Tanrı sevgisi ve bu yoldan ahlâk ve vicdan temizliği olan dinin, kendindeki bu kuvveti cazibeden daha tesirli bir şeye muhtaç değildir. Yücel, Türk çocuğunun, Allah'ını ve Peygamberini tanıyarak sevmesini ve severek tanınmasını istemektedir. Müslümanlığın çalışmaya, bilgiye ve hayati yetenekleri geliştirmeye yönelik esaslarının iyi öğretilmesini önermektedir. Yücel gençlerden din adına uydurulmuş hurafelere, yalanlara kulak asmamalarını ister. Gençlerin müspet bilimlere inanıp, onu öğrendikleri takdirde, dini ve onun sahibi olan Allah'ı daha iyi anlayacaklarını savunur.”

Yücel; dini, Cumhuriyet neslinin sırf vicdanlarına ve duygularına bırakılarak kazanılması gerektiğini, bilim kafasına sahip insanlarda olması gerekenin dini kaynaklardan ayrılmış olarak verilen ve dini kıymetlere dayandırılmadan telkin edilen ahlakın kazanılması gerektiğini savunmuş, ahlakın kaynağını cemiyet olarak göstermiştir (Ergün, 1998).

Hakiki ahlakın milletine ve insanlığa hizmet olduğunu ifade etmiş, ahlakın ilimle, faziletin hakikatle bağından söz etmiştir (Taşkesen, 2006).

Ahlak eğitimi olarak doğru yoldan sapmayan ahlak ve karakteri kazanmış vatandaşlar yetişmelidir. Bu ahlak çerçevesinde ilk olarak varlıklarını Türk halkının yoluna feda etmek, ülkenin ilerlemesi ve gelişmesi için çaba sarf etmek, ülkenin faydasına çalışmak ve vazife geldiği zaman öne atılmak

gerekmektedir. Nefsine hâkim olabilen, ruhunda iyiliği barındıran, temizliğine önem veren ve hileye yönelmeyen bireyler olmalıdır (Taşkesen, 2006).

Takva yoluyla insanlığı hayra ve iyiliğe yönelten İslam dini, Yaratıcının her an herkesi bilmesi ve ferdin her hareketinde Yaratıcıya karşı sorumlu olmasından dolayı bireyi iyi insan olmaya iten en büyük yol göstericidir (Yücel, 1971).

Allah'a ve peygambere inanan, temiz birer Müslüman olunmasını söyleyen Yücel (Ergün,1998), bununla birlikte hurafeler ve cehalet üzerine kurulu inançlardan vatandaşların uzak durması gerektiğini de ifade etmiştir (Bulut, 2008).

Yobazlıktan, akılsızlıktan, geri kalmaktan uzak durulması gerektiğini; yalana yaklaşmayan, çalmayan, çevresindeki kızların şerefini, namusunu, haysiyetini öz kardeşini korur gibi koruyabilen ahlaklı kişiler var olmalıdır (Şentürk, 2015).

İmanlı insanın hürriyete sahip olabileceğini ifade eden Yücel, ibadet ve diyanetin hürriyet oldukça var olacağını, imanı olan kişilere esaretin yakışmadığını ifade etmektedir. İmansız kişinin korkak ve uşak olduğunu; inançlı, cesur ve sabırlı kişilerin hür olduğunu ifade etmiş, iman ile hürriyet arasında kuvvetli bir bağın varlığını göz önüne sermiştir (Taşkesen, 2006).

Yine Yücel'e göre, İslam dininin gösterdiği üzere ferd akıllı olup aklını kullanmalı ve hür olmalıdır. Namusla çalışan, iyi ahlak sahibi, dürüst olmaya, doğruluğa, adaletli olmaya yönelmelidir (Yücel, 1971).

Sonuç

Sonuç olarak Hasan-Âli Yücel'in "İyi Vatandaş İyi İnsan" kitabında yer alan vatandaşlık görüşlerine ilişkin aşağıda yer verilen alıntılar onun düşünce yapısının nasıl şekillendiği konusunda aydınlatıcı fikirler vermektedir.

Hasan-Âli Yücel'in ülkü anlayışı ve vatandaşlık düşüncesi ile ilgili "Ülke ilerlemesi, Halk eğitimi, Türk milleti, Milliyet, Vatan bilinci, Aktif birey katılımı, Kişilik bilgi ve birikim, Eğitim Yönü,

Başarı, gayret ve çalışma, Kişilik, Sanat, Ahlak kuralları, Sosyal hayat ve din” gibi kavramlarının öne çıktığı görülmektedir.

Bunların içerisinde de en fazla “Vatan bilinci” ile “Kişilik”e yönelik ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Eserlerde yer alan ülkü anlayışı ve vatandaşlık düşüncesi görüşlerine ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ülke ilerlemesi: “İnkılapçılık prensibi, yenileşmek, ilerlemek ve mükemmelleşmek yolunda yürümek için hiçbir engel tanımamanın ifadesidir.” (ss.250).

Halk eğitimi: “Şu halde Fizik ve Kimya gibi Müsbet Bilim mensuplarının artması, kıymetli mühendislerimizin çoğalması ve bütün teknik alanlarda vazife alacak Türk vatandaşının kuvvetli ve kalabalık bir ekip haline gelmesi, milli ihtiyacımız ve emelimizdir.” (ss.18)- “Teknikte en çok ilerlemiş milletler, maddi varlıklar yanında manevi kıymetlere karşı büyük bir eğilme gösterdiler.” (ss.15).

Türk milleti: “Hali vakti pek elverişli olmayanlara türlü şekilde yardımlar yapılarak gençlerin evlenmeleri kolaylaştırıldı.” (ss.161).

Milliyet:” İnsanın fert olarak içine doğup içinde geliştiği kendine en yakın ilk üç çevre şunlardır: Aile, Okul, Meslek. Her üçünün, içinde geliştiği daha geniş topluluk bütününe Millet derler.” (ss.147).

“Milliyet duygusu, beşer toplulukları için bir nevi sosyal içgüdü olmuştur. Bu duyguya dayanarak ve bu duyguyu daha üstün birliklere götürmekten alıkoymıyacak şekilde terbiye ederek insanlık ülküsüne doğru yürümek en güvenli yol olacaktır.” (ss.206).

Vatan bilinci: “Milli varlığımıza ve milletlerarası bütüne saygı gösterelim, onahizmet edelim.” (ss.298).

Aktif birey katılımı: “Haklı olduğu taraf, lüzumsuz nazari bilgi verme usulünü kaldırmak, boş laflarla beyinleri doldurmamak, bunların yerine gözlem, deneme ve ihtiyaç karşılama metodunu koyup öğrenciyi aktif bir insan olmaya hazırlamaktır.” (ss.192).

Kişilik, bilgi ve birikim: “Demokratik terbiyede amaç, yine İyi vatandaş ve İyi insan yetiştirmektir. Fakat bu telakkide İyi vatandaş ve İyi insansan ancak, "Hür" olarak yetiştirilebilen insandır. Çünkü demokrat cemiyette muayyen bir sınıf bütün cemiyete hâkim değildir.” (ss.177).

“Hür memleketlerde bütün vatandaşların çocukları hür insan olarak yetiştirilmek üzere ele alınır. Bu bakımdan yabancı dil öğrenmenin ne derece terbiye edici olduğu meydandadır.” (ss.173).

Eğitim yönü: “Ruhtan ruha geçişlerin, günlük hayatımızda da türlü tezahürlerine raslarız. Kendi dilinde bile gazete okumayan, radyo dinlemeyen bir adamla bunları yapan arasındaki fark düşünülürse söylemek istediğimiz fikir kolayca anlaşılır.” (ss.173).

Başarı, gayret ve çalışma: “Önce öğrenmek; sonra öğrenilen şeyler içinde kendini kaybetmeden durabilmek; daha sonra kendini bulup şu bu tesirlerden kurtularak hür olmak.” (ss.54).

Kişilik: “İşte bu kitap, iyi vatandaş, olgun insan vasıflarını kazanıp "Adam olma" yollarını arayıp çıkarma emeli ile yazıldı.” (ss.12)- “Ahlak kuralları, İyi vatandaş, İyi insan olabilmek için ferdin, iyi evlat, iyi ana ve baba, iyi kardeş olmasını lüzumlu gösterir. Bir insan topluluğu, bir aileler bütünü olduğuna göre bu kuralın ehemmiyeti meydandadır.” (ss.149).

Sanat: “Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletlere de yaşamını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zeka ve anlama kudretini o eserler nisbetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır.” (ss.172).

Ahlak kuralları: “Ailenin üç vazifesi vardır... Üçüncüsü, manevi, ahlaki vazifesidir. Eşlerin hayat birliğine ihtimamını gösterir ve çocukların yetiştirilmesine aittir.” (ss.158).

Sosyal hayat ve din: “Görülüyor ki, bir yandan milletin maneviyata karşı duyduğu susuzluk, diğer yandan maddi hayatı nizamlıyacak Müsbet Bilim ve Teknikte yetişip kuvvetlenme zarureti; bugünkü Türkiye'nin, bütün medeni dünyada olduğu gibi, iki kanatlı ana meselesidir. Uçmak ve yükselmek için her ikisine birden kıymet ve ehemmiyet vermek durumdayız. ilmin ve Tekniğin en son verilerini öğrenmemiz ve kullanmamız ne kadar derin bir zaruret ise milli varlığımızın üstün ve gerçek tanıdığı manevi kıymetlere de o derece önem vermemiz icab ediyor.” (ss.18).

“Memleketimizde 1945'den sonra tek parti usulünü bırakıp Demokrasi ve Hürriyet rejiminin yürüdüğü devir başlayınca manevi kıymetler ve dini hisler rahatça gelişme imkanını buldu.” (ss.17).

Kaynakça

Akbay, E. (2007). E. Durkheim ve Eğitimde Sosyolojinin Önemi. Eğitim Klasikleri incelemeleri (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 121-146. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Altındağ, A. (2013). Tek Parti Dönemi'nde (1924-1946) İlkokullarda Vatandaşlık Eğitimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Arıkan, Z. (1997). Hasan-Ali Yücel ve Tarih Bilinci. Tarih ve Toplum Dergisi, 28(166), 3-12.

Bölücek, B. (2007). Y. A. Comenius, Büyük Didaktika ve Eşya Öğrenimi. Eğitim Klasikleri incelemeleri (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 21-30. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bulut, Y. (2008). Hasan Âli Yücel: İcraatları ve Eserleriyle Bir Eğitim Bakanının Portresi. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 6(12), 665-684.

Civek, D. B. (2008). Yeni Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Programlarında Vatandaşlık Eğitimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çatak, M. (2015). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi. Ekev Akademi Dergisi, 19(62),69-94.

Çelebi, N. & Asan, T. H. (2013). Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki (1923-1946) İnsan/Birey Yetiştirme Paradigmasının Son Osmanlı Birikimi İle Karşılaştırmalı Analizi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2(1), 140- 148.

Ergün, M. (1998). Hasan Ali Yücel'in Eğitim ve Kültür Politikası. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 25-37.

Ersoy, A. F. (2007). Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Ertuğrul, Z. (2007). J. Piaget ve Çocuğa Uygun Eğitim. Eğitim Klasikleri incelemeleri (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 83-88. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Eyüboğlu, S. (1961). Kaybettiğimiz Değerler Yücel. Unesco Haberleri Dergisi, 4(34), 10-12.

Güçlü, M. (2013). Cumhuriyetin Öncü Eğitimcilerinden Dr. Halil Fikret Kanad'ın Süreli Yayınlarında Yayımlanan Yazılarının Değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 8(11), 113-129.

Güllü, İ. (2015). Durkheimci Bir Sosyolog: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Din ve Toplum Görüşleri, *Ekev Akademi Dergisi*, 19(62), 205-228.

Güngör, M. (2008). Çağının Önünde Koşan Bir Aydın: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 54-64.

İnan, M. R. (1981). Hasan Ali Yücel'in Kişiliği. *Eğitim ve Bilim*, 6(32), 32-36.

Kalyoncuoğlu, Z. (2010). Köy Enstitüleri'nde Hasan Ali Yücel'in Yeri. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 16(64), 237-244.

Keskin, Y. (2009). Türkiye'de İlkokul Programlarında Yer Alan Sosyal Bilgiler İçerikli Derslere Ait Öğretim Programlarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13(2), 107-130.

Kocabaş, K. (2019). Köy Enstitülerinden Günümüze Eğitim ve Arayışlar. İzmir: Teknofest Matbaacılık.

Koç, N. (2011). Cumhuriyet Tarihimizin Eğitim ve Kültür Politikalarında Hasan Ali Yücel. Aramızdan Ayrılışının 50.Yılında Hasan Ali Yücel'den Günümüze Eğitim, Bilim, Kültür Politikaları Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları. 322-334.

Koraltürk, M. (1997). Hasan Âli Yücel (1897- 1961). *Tarih ve Toplum Dergisi*, 28 (166), 19-21.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. mufredat.meb.gov.tr.

Oğuz, S. (2007). M. Condorcet ve Vatandaşlık Eğitimi. *Eğitim Klasikleri incelemeleri* (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 43-46. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Polat, E. G. (2011). Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3. 127-157.

Safran, M. (Edt). (2019). Dünya Eğitimine Yön Verenler. Ankara: MEB Kültür Yayınları.

Şentürk, T. F. (2015). Türk Milli Eğitimine Damgasını Vuran Bir Eğitim Lideri “Hasan-Âli Yücel”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Taşkesen, Ü. S. (2006). Hasan Ali Yücelin Eğitim Felsefesi ve Türk Milli Eğitimine Katkıları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tonga, D. (2013). 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Bilinci Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tonguç, E. (1970). Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç. İstanbul: Ant Yayınları.

Yeşiltaş, N. K. (2007). J. Dewey'in Eğitim Anlayışı ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Eğitim Klasikleri incelemeleri (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 53-72. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız N. & Akandere, O. (2017). Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi. XVII/35, 275-316.

Yılmaz, E. (2012). Ziya Gökalp'ın Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Yücel, H. A. (2000). İntikam Olsun. Toplumsal Tarih Dergisi, 78, 52-53.